

Съставяне на статистиката на платежния баланс съгласно методологията на шестото издание на *Ръководството по платежен баланс и международната инвестиционна позиция*

(основни методологически промени)

1. Обща информация

При съставяне на статистиката на платежния баланс и международната инвестиционна позиция, БНБ стриктно следва международните методологически стандарти на *ръководствата по платежен баланс* на МВФ. Тези стандарти са и базата за съставянето на нормативните актове в областта на статистиката на платежния баланс и международната инвестиционна позиция на Европейската централна банка (ЕЦБ) и Европейската комисия (Евростат), които всички държави-членки на Европейския съюз (ЕС) трябва да изпълняват. При статистиката на преките инвестиции се съблюдават и изискванията на *Ръководни дефиниции за преките чуждестранни инвестиции* на [ОИСР](#)¹.

През 2009 г. МВФ публикува шестото издание на *Ръководство по платежен баланс и международна инвестиционна позиция* (МВФ, 2008) (РПБ6, [Ръководството](#))². В ЕС преминаването към новите методологически изисквания на шестото издание на *Ръководството* бе координирано от Европейската система на централните банки (ЕСЦБ) и Европейската статистическа система.

При съставянето на новото, шесто издание на *Ръководството* са взети предвид промените и развитието на глобалната икономика след публикуването на предходното пето издание на *Ръководството по платежен баланс* (МВФ, 1993 г.) (РПБ5).

Основните фактори, поради които са направени промените в *Ръководството* са:

- Глобализацията - все по-нарастващото значение на презграничните производствени процеси, създаване на все по-сложни структури и взаимовръзки в международните компании и увеличаването на мобилността на работната сила.

¹ www.oecd.org/daf/inv/investmentstatisticsandanalysis/40193734.pdf

² <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/bop6comp.htm>

- Финансовите иновации – по-голямо разнообразие и по-комплексни финансови инструменти

Въпреки, че структурата на платежния баланс остава почти непроменена - текуща сметка, капиталова и финансова сметки, досега действащата рамка за отчитане и обхващане на международните икономически отношения е изменена в много аспекти, така че да отчита новостите в икономическо и техническо отношение. Въведени са нови класификации за подстатистите, по-детайлни разбивки на институционалните сектори, включването на трансакции, които досега не са били обхванати, което повишава информативната стойност на представяната статистическа информация.

Успоредно с ревизията на Ръководството по платежен баланс, за да се осигури съпоставимост между макроикономическите данни, бяха ревизирани и други базови статистически методологически ръководства - [Системата от национални сметки](#) (МВФ, 2008)³ и [Европейската система от сметки](#) (ЕСС, 2010)⁴, [Ръководството по статистика на външния дълг](#) (МВФ, 2013)⁵, [Ръководни дефиниции за преките чуждестранни инвестиции](#) (ОИСР, 2008)⁶.

Във връзка с това на ниво Европейски съюз бяха изменени и допълнени нормативните актове в областта на статистиката на външния сектор. Това включва Препоръката на Европейската централна банка от 23 януари 2014 г. за изменение на [Препоръка ЕЦБ/2011/24](#) относно изискванията за статистическа отчетност на Европейската централна банка в областта на външната статистика (ЕЦБ/2014/2) (2014/С 51/01) и [Регламент \(ЕС\) № 555/2012](#) на Комисията от 22 юни 2012 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 184/2005⁷ на Европейския парламент и на Съвета относно статистиката на Общността относно платежния баланс, международната търговия с услуги и преките чуждестранни инвестиции.

³ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/qna/>

⁴ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-02-13-269>

⁵ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/eds/eng/edgupdate/pdf/update.pdf>

⁶ www.oecd.org/daf/inv/investmentstatisticsandanalysis/40193734.pdf

⁷ https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_05120140222bg00010002.pdf и

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0555&from=BG>

На национално ниво през 2011 г. бяха направени изменения на разпоредбите на [Валутния закон](#)⁸ относно статистиката на външния сектор. Българската народна банка през 2014 г. прие нова [Наредба № 27](#)⁹ за статистиката на платежния баланс, международната инвестиционна позиция и статистиката на ценните книжа.

2. Ключови промени в резултат на преминаването към методологическите изисквания на шестото издание на *Ръководството по платежен баланс и международната инвестиционна позиция*

2.1. Промени в представянето на данните

- Променено е името на *Ръководството по платежен баланс и международна инвестиционна позиция (РПБб)*, поради значимостта на международната инвестиционна позиция за икономическия анализ и са разширени указанията за съставянето ѝ (пар.1.1 от РПБб).

- Дебитът и кредитът в текущата сметка на платежния баланс съгласно РПБб се записват с положителен знак (дебитните записи по РПБб бяха с отрицателен знак), а нетните статии се изчисляват по формулата:

$$\text{Нетни статии (ТС)} = \text{Кредитни записи (износ)} - \text{Дебитни записи (внос)}$$

Изключение от това правило има само при статия *Нетен износ на стоки за препродажба* (където продажбата се отчита като отрицателен кредит) и *Реинвестирана печалба* (при отчитане на загуба). Тази промяна осигурява съпоставимост със статистиката на националните сметки (пар. 3.30, 3.31, 10.44 от РПБб).

- Нетните статии във финансовата сметка се изчисляват по формулата:

$$\text{Нетни статии (ФС)} = \text{Актив} - \text{Пасив}$$

- Увеличението на активите и на пасивите се записва със знак плюс, а намалението им – с минус (досега със знак плюс се записваше намалението на

⁸ http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_law/laws_foreignexchange_bg.pdf

⁹ http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_law/regulations_registrationinb_bg.pdf

активите и увеличението на пасивите, а със знак минус – увеличението на активи и намалението на пасивите) (пар. 3.31 от РПБ6).

- Подстатииите на досегашните *Доход* и *Текущи трансфери* са преразпределени между новите статии *Първичен доход* и *Вторичен доход*, което е съществена стъпка към синхронизирането на статистиката на външния сектор с тази на националните сметки (пар. 11.1-11.7 от РПБ6).

- Досегашната статия *Финансови деривати* е преименувана на *Финансови деривати (различни от резерви) и опции върху акции на наетите лица* (пар. 6.58 от РПБ6).

- Досегашната статия *Търговски кредити* е преименувана на *Търговски кредити и аванси* (пар. 5.70 от РПБ6).

- Досегашните статии *Други активи/Други пасиви* са преименувани на *Други сметки за вземания/задължения* (пар. 5.69 от РПБ6)

- Във финансовата сметка е въведен терминът *Реинвестиране на печалба*, за да се разграничи от съответната подстатия в *Първичен доход – Реинвестирана печалба (използван и досега)*, въпреки, че по същество двете са идентични (пар. 8.15-8.16 и 11.33-11.36 от РПБ6).

- Обобщаващите нетни статии на текущата и капиталовата сметка и на финансовата сметка (*Нето предоставени (+) / нето получени (-)*) имат еднакъв знак (досега бяха с противоположни знаци). Разликата между тях показва размера на нетните грешки и пропуски и се изчислява по следната формула (пар. 2.24 и 3.109-3.121 от РПБ6):

Нетни грешки и пропуски = Нетна финансова сметка – Нетна текуща и капиталова сметка

2.2. Промени в методологията и рекласификация на подстатии

По отношение на текущата сметка на платежния баланс, преминаването към новите методологически стандарти оказва най-голямо влияние върху статиите

Стоки и Услуги. Нетният ефект върху текущата сметка обаче е минимален, тъй като основно има рекласификация между статиите.

По-значим е ефектът от прилагането на новите методологически изисквания върху финансовата сметка на платежния баланс и международната инвестиционна позиция, и по-специално върху данните за преките и другите инвестиции.

2.2.1 Текуща сметка

2.2.1.1. Основни промени в статиите *Стоки и Услуги*

Шестото издание на *Ръководството* утвърждава като единствен критерий при отчитане на международната търговия промяната на собствеността на стоките и премахва съществуващите изключения при РПБ5, които се отклоняваха от този критерий (пар. 10.13, 10.22, 10.24, 10.41-10.44 от РПБ6). Това доведе до промени при разграничаването на търговията със стоки от търговията с услуги и прекласификации между двете статии, без това по принцип да има ефект върху текущата сметка на платежния баланс:

- Досега износът и вносът на стоки за преработка се отчиташе като част от статия *Стоки*, като там се включваше както стойността на стоките, така и стойността на услугата по преработката им. Съгласно новите изисквания, стойността на услугата ще бъде отчитана като износ и внос на услуги в статия *Производствени услуги с материали за влагане, притежавани от други* (пар. 10.62-10.71 от РПБ6).
- За разлика от преработката на стоки, търговското посредничество, което досега беше отчитано в статия *Услуги*, занапред ще е част от статия *Стоки*, подстатия *Нетен износ на стоки за препродажба*. (пар. 10.41-10.49 от РПБ6). *Нетния износ на стоки за препродажба* включва покупката на стоки от чужбина и последващата им продажба в чужбина, без те да пресичат границите на държавата, съставляваща данните за платежния баланс.
- Стоките, придобивани от туристи при техните пътувания в чужбина, вече се отчитат като износ/внос на *Стоки* (пар. 10.20, 10.90 от РПБ6), вместо както досега като част от статия *Пътувания*.

- Ремонтът на инвестиционни стоки е прекласифициран от *Стоки в Услуги* (подстатия *Услуги по поддръжка и ремонт, които не са включени другаде*). Тази нова статия не обхваща ремонта на сгради и компютри (пар. 10.72-10.73 от РПБ6).

Наред с промените, които са свързани с по-стриктното прилагане на критерия за промяна на собствеността на стоките, РПБ6 въвежда и някои други изменения в статия *Услуги*:

- *Компютърни и информационни услуги* вече не са самостоятелна подстатия, а към тях се отчитат и *Далекосъобщителните услуги* (пар. 10.141 от РПБ6).

- Пощенските и куриерските услуги, които досега бяха част от *Компютърни и информационни услуги* се отчитат вече в подстатия *Транспорт* (пар. 10.82-10.85 от РПБ6).

- Подстатия *Строителство* (досега *Строително-монтажни услуги*) се изчислява на брутна база, т.е. към стойността на услугата се прибавя стойността на стоките и услугите, закупени в държавата, в която се извършва строителството (пар. 10.101-10.108 от РПБ6).

- Подстатия *Други бизнес услуги* е по-детайлно представена и има малки промени в структурата ѝ (пар. 10.159-10.160 от РПБ6).

2.2.1.2. Първичен и вторичен доход - основни промени в статиите *Доход и Текущи трансфери*

- Подстатииите на досегашните *Доход и Текущи трансфери* (съгласно РПБ5) са преразпределени между новите статии *Първичен доход* и *Вторичен доход*, което е съществена стъпка към синхронизирането на статистиката на външния сектор с тази на националните сметки.

- В резултат на това структурата и съдържанието на новите статии *Първичен доход* и *Вторичен доход* са различни от тези на предишните статии *Доход и Текущи трансфери*. Статия *Първичен доход* обхваща приходи и разходи от/за доход, свързан с използването на факторите на производството (работна

сила, капитал или земя), данъци върху производството и вноса и субсидии. Статия *Вторичен доход* отразява преразпределението на доход (пар. 11.1-11.9 и 12.1-12.11 от РПБ6) .

- Наред с компенсациите на наетите лица и инвестиционния доход, първичният доход обхваща и някои от компонентите на предишната статия *Текущи трансфери* – данъци върху продуктите, данъци върху производството, субсидии и рента (пар. 11.8 от РПБ6) .

- В дохода от преки инвестиции е включен и доходът между свързани предприятия, който съгласно РПБ5 беше отчитан съответно в портфейлни или други инвестиции. Свързани предприятия са тези, при които са налице отношения на контрол или друга форма на влияние от страна на един и същ общ директен (пряк или непряк) инвеститор, но които не се контролират помежду си (пар. 10.97-11.100 от РПБ6).

- Доходът от вътрешнофирменното кредитиране между банки и други финансови институции (без застрахователите и пенсионните фондове) се отчита вече като *Доход от други инвестиции* (а не както преди като доход от преки инвестиции) (пар. 6.28 от РПБ6).

- С въвеждането на промените, свързани с прилагането на РПБ6, бе направена и друга промяна – лихвите по получените и предоставени заеми (вкл. вътрешнофирмените) вече се начисляват месечно на база на докладваните от респондентите (с Декларация форма СПБ-1) условия по заемите – ставка на лихвения процент и схема на плащанията и отчетения остатък по съответния заем. Досега се отчитаха само докладваните тримесечно от респондентите (с отчетна форма СПБ 4 и СПБ-4А) начислени лихви. Съгласно принципа на двустранното записване, начислените лихви се отчитат като увеличение на вземанията/задълженията по заеми (вкл. вътрешнофирмени) във финансовата сметка на платежния баланс (пар. 3.27 и 11.49 от РПБ6).

- Доходът от портфейлни инвестиции съгласно РПБ6 включва и реинвестираната печалба на инвестиционните фондове (пар. 11.37-11.39 от РПБ6). (Той не се включваше в тази статия съгласно петото издание на Ръководството.)

- Доходът от резервни активи се отчита като отделна подстатия в рамките на статия *Доход* (пар. 11.109 от РПБ6).

2.2.2. Капиталова сметка

- Капиталовата сметка съдържа по-детайлни статии в сравнение с РПБ5. Дебитът и кредитът на статия *Брутно придобиване/намаляване на непроизведени нефинансови активи* се представят на брутна база (пар. 13.7 и 13.113 от РПБ6), а не както досега по РПБ5 – на нетна.

- Транзакциите, свързани с наследство, които съгласно предишните изисквания се включваха в обхвата на *Текущи трансфери*, вече се отчитат в *Капиталовата сметка* (пар. 13.31 от РПБ6).

2.2.3. Финансова сметка

2.2.3.1. Преки инвестиции

- С РПБ6 се въвежда съществено различен подход при отчитането на преките инвестиции. Досега (съгласно РПБ5) преките инвестиции бяха отчитани според принципа на първоначалната посока на инвестицията. В съответствие с този принцип пряката инвестиция включваше както първоначалната транзакция, чрез която се установява отношението между директния инвеститор и директното инвестиционно предприятие, така и всички последващи финансови отношения между тях. Независимо от това, дали касаят активите и пасивите, всички трансакции и позиции се отчитаха в зависимост от първоначално установеното отношение между контрагентите – българска инвестиция в чужбина или чуждестранна инвестиция в България. При това представяне преките инвестиции се отчитаха на нетна база (активите минус пасивите на прекия инвеститор) (приложение 9 от РПБ6).

- Съгласно РПБ6 и *Ръководни дефиниции за преките чуждестранни инвестиции* на [ОИСР](#), при новия принцип на Актив/Пасив водещо значение има дали трансакцията/позицията е свързана с актив или с пасив на местното лице и на второ по значение място е първоначалното отношение между страните по сделката. На практика това означава, че преките инвестиции се отчитат на брутна

база, както останалите статии на финансовата сметка. Тази промяна не оказва влияние върху стойностите на трансакциите с преки инвестиции, но представянето им, съгласно РПБ6, е напълно различно. Предвид аналитичната важност на досегашното отчитане на преките инвестиции - в съответствие с принципа на първоначалната посока на инвестицията - БНБ паралелно с публикуването на данните за преките инвестиции съгласно РПБ6 ще продължи да съставя и публикува серии от данни и в съответствие с този принцип (пар. 6.42-6.45 от РПБ6).

- Друга промяна е разграничаването на трансакциите между непряко свързани предприятия в обхвата на преките инвестиции. Непряко свързани предприятия са тези, при които са налице отношения на контрол или друга форма на влияние от страна на един и същ общ директен инвеститор (пряк или непряк), но които не се контролират помежду си. Досега трансакциите между непряко свързани предприятия можеха да се включват в обхвата на портфейлните инвестиции (дялов капитал и дългови ценни книжа) или на другите инвестиции (заеми, финансов лизинг, търговски кредити и аванси или други сметки за вземания/задължения). В съответствие с РПБ5, БНБ включваше тези трансакции в обхвата на преките инвестиции и поради това на практика изменението няма да окаже ефект върху данните за преките инвестиции, публикувани от БНБ в съответствие с РПБ6.

- Съгласно новите изисквания, подчиненият срочен дълг между банките, инвестиционните фондове и другите финансови посредници (с изключение на застрахователните и пенсионните фондове) вече не се отчита в обхвата на преките инвестиции, тъй като това се приема за обичайна операция между финансови посредници. Трансакциите, свързани с подчиненият срочен дълг между кредитни институции, ще се отчитат в статия *Други инвестиции* (пар. 6.28 от РПБ6).

- Изплащането на супердивиденти (несъразмерно големи дивиденти спрямо текущата печалба на предприятието) ще бъдат отчитани като намаление на дяловия капитал (пар. 11.27 от РПБ6). Съгласно РПБ5, те трябваше да бъдат отчитани като плащане на доход по преки инвестиции.

2.2.3.2. Портфейлни инвестиции

- Статия *Портфейлни инвестиции* вече включва реинвестираната печалба на инвестиционните фондове (пар. 11.37-11.39 от РПБ6). (До края на 2015 г. данните за реинвестираната печалба на инвестиционните фондове предстои да бъдат включени в статистиката на платежния баланс на България на база на новите изисквания към тях , които влизат в сила от тази година.).

- Инвестициите в ценни книжа на международни организации под формата на акции се включват в *Портфейлни инвестиции* (пар. 6.32 от РПБ6), а не както досега в *Преки инвестиции*.

- **2.2.3.3. Финансови деривати (различни от резерви) и опции върху акции на наетите лица**

Съгласно указанията на Европейската централна банка, трансакциите с финансови деривати се отчитат на нетна база. В резултат на това:

- Активите на дериватите не се сумират в активите на Финансовата сметка
- Пасивите на дериватите не се сумират в пасивите на Финансовата сметка.
- Нетото на дериватите, изчислено като разлика между активите и пасивите, се сумира в активите и в салдото по Финансовата сметка.

- **2.2.3.4. Други инвестиции**

- В статия *Други инвестиции* е създадена отделна подстатия *Други видове дялов капитал*, в която ще се отчитат трансакциите, свързани с участието (различно от притежаване на ценни книжа) в международни организации (пар. 6.32 от РПБ6). Тези трансакции съгласно РПБ5 бяха включвани в преките инвестиции.

- Добавена е и нова статия *Застрахователни и пенсионни схеми и стандартни гаранционни схеми* (пар. 5.62-5.68 от РПБ6)

- Трансакциите със специалните права на тираж (които членовете на МВФ имат право да използват в случай на финансови затруднения, като ги обменят за

конвертируеми валути) вече се отчитат като задължения в *Други инвестиции* (пар. 5.35, 6.61 и 7.70 от РПБ6).

- Съгласно РПБ6 и пар. 5.118 от ЕСС 2010, краткосрочните заеми между кредитните институции се отчитат като депозити, а не като заеми, както беше съгласно изискванията на РПБ5. Съгласно указанията на Европейската централна банка и Евростат, при отчитане на данните за платежния баланс, всички заеми (независимо от техния матуритет) между кредитните институции се отчитат като депозити.

Дата: 2 април 2015 г.